

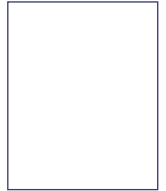
10 punten voor een duurzame energieproductie

- 1** | Neem in de bouwverordening een aansluitplicht op het warmtenet op.
- 2** | Wees zichtbaar! Zo dragen zonnepanelen bij aan het bewustzijn over duurzame energie.
- 3** | Scherp de Energie Prestatie op Locatie (EPL) aan zodat partijen gedwongen worden duurzame energie mee te nemen in hun plannen.
- 4** | Denk bij het starten van projecten rond windenergie aan het betrekken van de lokale bevolking zodat niet alleen de lasten maar ook de lusten worden gedeeld.
- 5** | Stimuleer en regisseer warmte-koude opslag door het opstellen van een brede visie op de bodem.
- 6** | Breng warmtebronnen in de gemeente of regio in kaart. Daardoor worden de mogelijkheden (leveringszekerheid) voor realisatie van een Warmtenet vergroot.
- 7** | Maak, indien u een duurzame warmtevoorziening overweegt, gebruik van het Gemeentelijk afwegingskader van het Nationaal Expertisecentrum Warmte.
- 8** | Windenergie: bundel expertise aan het begin van het project: bijv. in de oprichting van een Windbureau.
- 9** | Integreer duurzaamheid breed in alle beleidsterreinen met bijvoorbeeld een klimaattoets voor nieuw beleid en projectvoorstellen.
- 10** | Stimuleer de ontwikkeling van duurzame energie in uw gemeente door de oprichting van een eigen duurzaam energiebedrijf.

Het themateam duurzame energieproductie stelt zich als doel om innovaties te versnellen en op te schalen door onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring en om tevens ondervonden belemmeringen te agenderen bij het Rijk. Als eerste speerpunten zijn gekozen: windenergie, biomassa en lokale duurzame energiebedrijven.

www.duurzameoverheden.nl | www.senternovem.nl/gemeenten

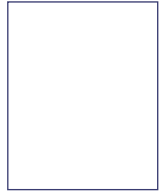
10 punten voor een duurzame gebouwde omgeving

- 1** | Neem energiebesparingsdoelstellingen en duurzame energie op in een Meerjaren Ontwikkelings Plan.
- 2** | Maak afspraken over extra energiebesparing met ontwikkelaars en verhuurders bij nieuwbouw (prestatiecontracten).
- 3** | Zorg voor het daadwerkelijk behalen van de wettelijke en/of lokaal vrijwillig afgesproken ambitieuzere normen.
- 4** | Stimuleer experimentele woningbouw met een EPC beter dan de wettelijke norm door bijvoorbeeld kaveluitgifte op basis van een prijsvraag.
- 5** | Zorg voor financieringsconstructies voor zowel particulieren als marktpartijen.
- 6** | Sluit prestatiecontracten af met de woningcorporaties over de bestaande bouw. Stimuleer corporaties ook om prestatieafspraken te maken met hun huurders.
- 7** | Voer Meer met Minder projecten uit. Breng marktpartijen bij elkaar en maak samen met Meer met Minder meters.
- 8** | Combineer energiebesparingsbeleid met sociaal beleid in het kader van betaalbaarheid, kwaliteitsverbetering woningvoorraad, werkloosheid.
- 9** | Communiceer nadrukkelijk over de resultaten zowel intern als naar betrokken partijen en burgers.
- 10** | Zorg voor betrokkenheid bij marktpartijen en burgers.

De gebouwde omgeving heeft volop de aandacht van gemeenten. Van de totale CO₂-uitstoot in Nederland komt 40% uit de gebouwde omgeving. Gemeenten zien veel besparingskansen op het gebied van woningbouw. De bouwsector in Nederland kent inmiddels ook vele initiatieven op het gebied van duurzaamheid. Onderwerpen als gemeentelijke energiediensten en coalitievorming zijn issues die worden behandeld.

www.duurzameoverheden.nl | www.senternovem.nl/gemeenten

10 punten voor een schone en zuinige mobiliteit

- 1** | Voer een actief fietsbeleid met een optimale fietsinfrastructuur. Bijvoorbeeld goede stallingsmogelijkheden en het uitvoeren van publiekscampagnes.
- 2** | Ontwerp wijken en wegen duurzaam door bij de (her-)inrichting van woonwijken en bedrijventerreinen gebruik te maken van de VPL-aanpak. Richt verkeersassen in volgens het LAngzaam Rijden GAat Sneller principe.
- 3** | Maak met lokale en regionale ondernemers en publiekstrekkers (ziekenhuizen, scholen etc.) afspraken over mobiliteitsmanagement.
- 4** | Bied eigen personeel, medewerkers van lokale bedrijven en/of burgers een rijstijltraining Het Nieuwe Rijden aan.

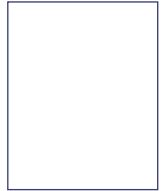
- 5** | Stimuleer het gebruik van schone en zuinige voertuigen.
- 6** | Bied autodelen in de gemeente aan. Per deelauto haal je vier auto's van de weg.
- 7** | Verruim de venstertijden voor bevoorrading in binnensteden voor schone en zuinige voertuigen.
- 8** | Neem emissie-eisen op in concessies voor contractvervoer, taxi, OV, afvaldienstverlening en stadsdistributie.
- 9** | Realiseer vulpunten voor alternatieve brandstoffen en oplaadpunten voor elektrisch vervoer.
- 10** | Leg bij het opstellen van een Lokaal Verkeers- en Vervoersplan de relatie met (lokaal) klimaatbeleid.

Het themateam schone en zuinige mobiliteit helpt gemeenten meters te maken, zowel met reguliere als met innovatieve maatregelen. Verschillende aspecten van duurzame mobiliteit komen aan bod zoals een schoon en zuinig wagenpark (biobrandstoffen incl. aard- en biogas, elektrisch rijden, etc.), schone concessies voor OV en taxi, mobiliteitsmanagement, fietsbeleid en stedenbouw, elektrisch vervoer en dynamisch verkeersmanagement.

www.duurzameoverheden.nl | www.senternovem.nl/gemeenten

10 punten voor een duurzame overheid

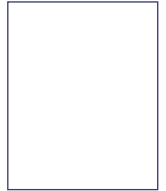
- 1** | Formuleer een klimaatambitie, stel een uitvoeringsplan op en borg de uitvoering in de organisatie.
- 2** | Voer een EPA-U uit voor gemeentelijke gebouwen met een hoog energieverbruik en formuleer een uitvoeringsplan op basis van een terugverdientijd kleiner of gelijk aan de technische levensduur.
- 3** | Schaf energiezuinige kantoorapparatuur en installaties aan en stel deze energiezuinig af.
- 4** | Vul de resterende energiebehoefte in met 100% groene stroom en groen gas.
- 5** | Voer een energiescan uit voor openbare verlichting en pas maatregelen toe die leiden tot vermindering van het energiegebruik. Gebruik ter inspiratie de maatregelen uit de pluk&play lijst van de taskforce verlichting.
- 6** | Breng het energieverbruik van bijzondere verlichting van de openbare

- ruimte (monumentenverlichting, sportvelden, verkeersborden, reclameverlichting, etc.) in beeld en neem maatregelen om het energieverbruik te verminderen.
- 7** | Pas de criteria voor duurzaam inkopen toe met als doel 75% duurzaam inkopen in 2010 en 100% in 2015 (www.minvrom.nl/duurzaaminkopen en www.senternovem.nl/duurzaaminkopen)
 - 8** | Stel daar waar mogelijk bij de inkoop van goederen en diensten extra energie-eisen.
 - 9** | Stel een mobiliteitsplan op met daarin minder energieverbruikende vervoersopties voor burgers, eigen personeel en opdrachtnemers.
 - 10** | Minimaliseer CO₂-uitstoot van de gemeentelijke vervoersbehoefte door aanschaf van A-label auto's, HNR-training van ambtenaren en stimulering van het gebruik van openbaar vervoer.

Het themateam duurzame overheid ondersteunt gemeenten bij hun stappen op weg naar een klimaatneutrale gemeente en richt zich op de klimaataspecten binnen de gemeentelijke organisatie zoals de eigen gebouwen, duurzaam inkopen, mobiliteit (woon-werkverkeer en dienstreizen) en openbare verlichting.

www.duurzameoverheden.nl | www.senternovem.nl/gemeenten

10 punten voor duurzame bedrijven

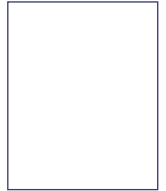
- 1** | Wijs bedrijven bij natuurlijke momenten op de mogelijkheden voor energiebesparing (verhuizen, verbouwen, renoveren, nieuwe vestiging).
- 2** | Verwijs bedrijven uit bepaalde branches naar landelijke voorbeeldprojecten, bijvoorbeeld op het gebied van verlichting, energiebesparing bij datahotels en afdekking van koelvitrites.
- 3** | Verwijs MKB bedrijven naar het Energiecentrum voor het MKB (www.energiecentrum.nl). Via deze site krijgen bedrijven energiebesparingsadviezen over rendabele maatregelen, kosten en terugverdientijd.
- 4** | Schep mogelijkheden voor duurzame energietoepassingen en besparingsmogelijkheden zoals het gezamenlijk gebruik van restwarmte in bestemmingsplannen voor bedrijventerreinen.
- 5** | Stel op het gebied van handhaving

- géén lagere eisen aan bedrijven die zich niet hebben aangesloten bij een MeerJaren Afspraak voor Energiebesparing (MJA).
- 6** | Adviseer en/of faciliteer bedrijven om een energiecoach in de arm te nemen die ze begeleidt van energieonderzoek tot het nemen van maatregelen.
 - 7** | Stel een energievisie op bij de planontwikkeling of herstructurering van bedrijventerreinen.
 - 8** | Geef schone en zuinige bedrijven de mogelijkheid om zich te profileren.
 - 9** | Onderzoek de mogelijkheden voor warmte- en koude uitwisseling en warmte-koudeopslag op of bij een bedrijventerrein.
 - 10** | Benadruk bij een bedrijfsbezoek de kansen voor het nemen van duurzame maatregelen en geef aan wat het aanbod van de gemeente is op dit terrein.

Vanuit het themateam duurzame bedrijven worden gemeenten aangezet bedrijven te stimuleren om met duurzaamheid aan de slag te gaan en daarbij vooral bewust om te gaan met energie. Het gaat daarbij zowel om energiebesparing als toepassing van duurzame energie.

www.duurzameoverheden.nl | www.senternovem.nl/gemeenten

De Klimaatambassadeurs van 2009

Michael Boddeke, wethouder Apeldoorn – ambassadeur Duurzame Overheid | “Verbeter de wereld, begin bij jezelf” is juist van toepassing op de duurzame overheid. Iedere gemeentelijke organisatie kan direct aan de slag met CO₂-reductie van alle onderwerpen waarbij ze zelf aan het stuur zitten...”

Lian Merkkx, wethouder Delft – ambassadeur Duurzame Energieproductie | “Bij dit thema richten wij ons op het zoeken van samenwerking, het creëren van nieuwe ideeën en de plannen verder brengen. We zijn visionairs, maar dan wel praktijkgericht.”

Erik van Merrienboer, wethouder Eindhoven, ambassadeur Schone en Zuinige Mobiliteit | “Het leggen van verbanden tussen betrokkenen is noodzaak, wil je iets bereiken op het terrein van duurzame mobiliteit. Wij richten ons dan ook vooral op het leggen van contacten tussen bestuurders en het bedrijfsleven”.

Jeroen Nobel, wethouder Haarlemmermeer, ambassadeur Duurzame Gebouwde Omgeving | “Er zijn veel initiatieven en ideeën om in de gebouwde omgeving CO₂ te reduceren. Om deze daadwerkelijk om te zetten naar daden vraagt dat we van polderen naar besluiten gaan. Dat is de taak waar we voor staan.”

Robbert Jan Piet, wethouder Heerhugowaard, ambassadeur Duurzame Bedrijven | “Bewust omgaan met energie is een belangrijke themadoelstelling. Het gaat daarbij zowel om energiebesparing als toepassing van duurzame energie. Samen met ondernemers willen we graag bedrijfsterreinen duurzaam (her-)inrichten.”

Het Faciliteringsprogramma Lokale en Regionale Klimaatinitiatieven richt zich op intensivering en samenwerking bij de uitvoering van klimaatbeleid. Het programma is ondersteunend aan het 'Klimaatkoord Gemeenten en Rijk 2007 – 2011' en het 'Klimaat – Energieakkoord tussen Rijk en provincies' en wordt in opdracht van het ministerie van VROM uitgevoerd door SenterNovem in samenwerking met IPO en de VNG.

Het programma is georganiseerd rond themateams en (regionale) netwerken. Ieder thema heeft een ambassadeur, een wethouder van een innovatieve gemeente op dit thema. Het programma verspreidt kennis over bewezen klimaatinitiatieven en werkt aan innovatieve activiteiten rond lokaal en regionaal klimaatbeleid, vaak in samenwerking met (markt) partijen met klimaatambities.

www.duurzameoverheden.nl | www.senternovem.nl/gemeenten

